

АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ

РІШЕННЯ

29 грудня 2022 р.

Київ

№ 467-р

Про закриття
провадження у справі

Антимонопольний комітет України (далі – Комітет), розглянувши матеріали справи № 130-26.13/60-17, розпочатої розпорядженням державного уповноваженого від 26.04.2017 № 05/97-р, про порушення приватним акціонерним товариством «Українська національна розрахункова картка» законодавства про захист економічної конкуренції, подання Департаменту досліджень і розслідувань ринків невиробничої сфери від 25.11.2022 № 130-26.13/60-17/245-спр,

ВСТАНОВИВ:

1. ПРЕДМЕТ СПРАВИ

- (1) В Антимонопольному комітеті України (далі – Комітет) розглянуто заяву публічного акціонерного товариства акціонерного банку «Укргазбанк» (далі – АБ «Укргазбанк», Банк, Заявник) від 27.01.2017 № 11-01/19-АМ про наявність у діях приватного акціонерного товариства «Українська національна розрахункова картка» (далі – АТ «Укркарт», Товариство, Відповідач) ознак порушення законодавства про захист економічної конкуренції, які полягали в нав'язуванні Банку умов процесингового обслуговування, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.
- (2) За результатами розгляду заяви розпорядженням державного уповноваженого Комітету від 26.04.2017 № 05/97-р розпочато розгляд справи № 130-26.13/60-17 за ознаками вчинення АТ «Укркарт» порушення, передбаченого частиною першою статті 13, пунктом 2 статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у вигляді зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку процесингових послуг шляхом вчинення дій суб'єктом господарювання, що можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

2. СТОРОНИ

- (3) Заявником у справі є публічне акціонерне товариство акціонерний банк «Укргазбанк» (інформація, доступ до якої обмежено).

- (4) Відповідачем у справі є приватне акціонерне товариство «Українська національна розрахункова картка» (*інформація, доступ до якої обмежено*).
- (5) АТ «Укркарт» є юридичною особою, має самостійний баланс, розрахунковий рахунок. Основним видом діяльності АТ «Укркарт» за класифікацією видів економічної діяльності є діяльність у сфері (*інформація, доступ до якої обмежено*).
- (6) Отже, АТ «Укркарт» є суб'єктом господарювання в розумінні статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції».

3. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДІЇ

- (7) Розпорядженням державного уповноваженого Комітету від 26.04.2017 № 05/97-р розпочато розгляд справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції № 130-26.13/60-17. Копії розпорядження про початок розгляду справи направлено АБ «Укргазбанк» листом від 03.05.2017 № 130-26.13/05-4842 та АТ «Укркарт» листом від 03.05.2017 № 130-26.13/05-4841. 10.05.2017 Заявник та Відповідач отримали копії розпоряджень про початок розгляду справи про що свідчать розписки про їх отримання.
- (8) За результатами збирання й аналізу доказів у справі № 130-26.13/60-17 сторонам у справі було надіслано подання з попередніми висновками від 04.12.2018 № 130-26.13/60-17/446-зв та повідомлено про винесення на засідання Комітету 20.12.2018 питання про прийняття рішення у справі № 130-26.13/60-17 (лист до АБ «Укргазбанк» від 05.12.2018 № 130-29/05-16296 та лист до АТ «Укркарт» від 05.12.2018 № 130-29/05-16295).
- (9) Листом від 17.12.2018 № 1175/501 (вх. № 8-05/15290 від 18.12.2018) АТ «Укркарт» надало зауваження і пояснення до попередніх висновків у справі.
- (10) Листом від 23.01.2019 № 67/501 (вх. № 8-01/906 від 23.01.2019) АТ «Укркарт» надало додаткову інформацію.
- (11) Листом від 03.04.2019 № 117/11143/2019 (вх. № 11-01/4215 від 05.04.2019) АБ «Укргазбанк» звернулося до Комітету із заявою про зупинення розгляду справи № 130-26.13/60-17 до винесення Верховним Судом рішення у справі № 911/1103/18, та мотивувало це тим, що вказана судова справа пов'язана зі справою № 130-26.13/60-17.
- (12) Розпорядженням державного уповноваженого Комітету від 13.05.2019 № 05/161-р зупинено розгляд справи № 130-26.13/60-17 про що було повідомлено сторони у справі (АТ «Укркарт» – листом від 13.05.2019 № 130-29/05-6111, АБ «Укргазбанк» – листом від 13.05.2019 № 130-29/05-6112).
- (13) Розпорядженням державного уповноваженого Комітету від 07.10.2019 № 01/334-р поновлено розгляд справи № 130-26.13/60-17 про що було повідомлено сторони у справі № 130-26.13/60-17 (АБ «Укргазбанк» – листом від 07.10.2019 № 130-29/01-12840, АТ «Укркарт» – листом від 07.10.2019 № 130-29/01-12841).
- (14) Подання з попередніми висновками у справі від 25.11.2022 № 130-26.13/60-17/245-спр було надіслано сторонам у справі (АТ «Укркарт» – листом від 25.11.2022 № 130-26.13/07-5482 та АБ «Укргазбанк» – листом від 25.11.2022 № 130-26.13/07-5483). 28.11.2022 Заявнику та Відповідачу було вручено наручно копії подання з попередніми висновками у справі про що свідчать розписки про їх отримання.

4. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ ЗАСОБІВ

- (15) Загальні засади функціонування платіжних систем і систем розрахунків в Україні, поняття та загальний порядок проведення переказу коштів у межах України визначає Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» (закон був чинним до 01.08.2022, тобто під час досліджуваного періоду).

- (16) Вимоги до емісії електронних платіжних засобів (банківських платіжних карток) і порядку здійснення операцій з їх використанням встановлює Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням, затверджене постановою Правління Національного банку України від 05.11.2014 № 705 (чинне під час досліджуваного періоду) (далі – Положення № 705).
- (17) Відповідно до статті 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»:
- **процесинг** – діяльність, яка включає виконання за операціями з платіжними інструментами авторизації¹, моніторингу, збору, оброблення та зберігання інформації, а також надання обробленої інформації учасникам розрахунків і розрахунковому банку для проведення взаєморозрахунків у платіжній системі (пункт 1.32³);
 - **процесингова установа** – юридична особа, що здійснює процесинг (пункт 1.33¹);
 - **платіжний інструмент** – засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому носії інформації, який використовується для ініціювання переказів. До платіжних інструментів належать документи на переказ та електронні платіжні засоби (пункт 1.31);
 - **електронний платіжний засіб** – платіжний інструмент, який надає його держателю можливість за допомогою платіжного пристрою отримати інформацію про належні держателю кошти та ініціювати їх переказ (пункт 1.14);
 - **платіжна система** – платіжна організація, учасники платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система (пункт 1.29);
 - **платіжна організація** – юридична особа, що визначає правила роботи платіжної системи, а також виконує інші функції щодо забезпечення діяльності платіжної системи та несе відповідальність згідно з цим Законом та договором (пункт 1.28);
 - **учасник/член платіжної системи** – юридична особа, що на підставі договору з платіжною організацією платіжної системи надає послуги користувачам платіжної системи щодо проведення переказу коштів за допомогою цієї системи та відповідно до законодавства України має право надавати такі послуги (пункт 1.43);
 - **оператор послуг платіжної інфраструктури** – клірингова установа², процесингова установа та інші особи, уповноважені надавати окремі види послуг в платіжній системі або здійснювати операційні, інформаційні та інші технологічні функції щодо переказу коштів (пункт 1.20¹).
- (18) Пунктом 12 розділу VIII Положення № 705 передбачено, що процесинг за операціями із застосуванням електронних платіжних засобів на території України здійснюється процесинговими установами-резидентами.
- (19) Отже, забезпечення випуску електронних платіжних засобів (банківських платіжних карток) та здійснення розрахунків з їх використанням передбачає участь банку-емітента в карткових платіжних системах (міжнародних, внутрішньодержавних), взаємодію банків-емітентів та операторів послуг платіжної інфраструктури, у тому числі процесингових установ, які забезпечують здійснення розрахунків. Процесинг за

¹ Авторизація – процедура отримання дозволу на проведення операції з використанням електронного платіжного засобу (підпункт 1 пункту 4 Положення № 705).

² Кліринг – механізм, що включає збирання, сортування, реконсиляцію та проведення взаємозаліку зустрічних вимог учасників платіжної системи, а також обчислення за кожним із них сумарного сальдо за визначений період часу між загальними обсягами вимог та зобов'язань. Клірингова установа – юридична особа, що за результатами проведеного нею клірингу формує клірингові вимоги та надає інформаційні послуги (пункти 1.16, 1.18 статті 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»).

Реконсиляція – процедура контролю, яка полягає в ідентифікації та перевірці виконання кожного переказу за допомогою щонайменше трьох показників, визначених платіжною системою (пункт 1.33 статті 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»).

операціями із застосуванням електронних платіжних засобів на території України здійснюється процесинговими установами-резидентами.

5. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5.1. Зміст доводів АБ «Укргазбанк»

- (20) Між Банком та Товариством укладено договір про надання послуг процесингового центру від 01.10.2001 № 777 (із змінами) (далі – Договір). Товариство відповідно до Договору надавало Банку, зокрема, такі процесингові послуги:
- авторизація транзакцій по картках платіжних систем Visa International, MasterCardWorldWide, «ПРОСТІР»;
 - маршрутизація транзакцій від термінальних пристроїв у мережі міжнародних платіжних систем Visa International, MasterCardWorldWide;
 - маршрутизація запитів на авторизацію від/до інших процесингових центрів;
 - сервісне обслуговування банкоматів, а також інші послуги АТ «Укркарт», які знаходяться повністю на аутсорсинговому обслуговуванні.
- (21) Умовами Договору передбачена можливість зміни тарифів (комісій) і переліку послуг платіжної системи за згодою сторін в міру розширення послуг сфери дії платіжної системи, впровадження нових платіжних інструментів та послуг. За період співпраці між Банком та АТ «Укркарт» неодноразово вносились зміни до Договору, у тому числі щодо зміни обсягів та вартості наданих послуг.
- (22) На початку грудня 2015 року Банк отримав листа від АТ «Укркарт» (від 02.12.2015 № 2817/304) про дострокове розірвання з 01.02.2016 Договору у зв'язку із впровадженням Товариством єдиної структури оновлених договорів у частині надання сервісів та послуг процесингового центру. У відповідь Банк листом від 24.12.2015 № 17/11038/2015 повідомив Товариство про те, що повідомлення АТ «Укркарт» про припинення дії Договору з 01.02.2016 є юридично безпідставним, у зв'язку з тим, що намір про розірвання Договору потребує письмового повідомлення за 30 календарних днів до закінчення терміну дії Договору (тобто до 31.08.2015).
- (23) Листом від 26.01.2016 № 158/305 Товариство надало пропозицію щодо укладення нової редакції Договору строком на п'ять років із включенням у Договір норм щодо сплати штрафних санкцій у разі дострокового його розірвання. На думку Банку, зазначений лист було надіслано АТ «Укркарт» до АБ «Укргазбанк» у зв'язку з публікацією у відкритих джерелах інформації про укладення Банком договору з товариством з обмеженою відповідальністю «Лайм Системс Карт Сервіс» (далі – ТОВ «Лайм Системс Карт Сервіс») щодо доопрацювання автоматизованої банківської системи Банку та створення онлайн взаємодії з платіжними системами (тобто про початок у Банку робіт зі створення власного центру обробки карткових операцій).
- (24) З початку грудня 2015 року та протягом 2016 року між Товариством та Банком велось листування³ щодо перегляду умов Договору в частині підвищення тарифів, а саме щодо приведення тарифів до ринкового рівня зі сторони АТ «Укркарт».
- (25) Зважаючи на те, що між сторонами (Товариством і Банком) не досягалась згода щодо подальших взаємовідносин, що могло призвести до зупинення карткового бізнесу Банку, внаслідок припинення надання послуг зі сторони Товариства, питання щодо подальшої співпраці кілька разів розглядалось на засіданнях вищих органів управління Банку (правління, наглядової ради).
- (26) На засіданні наглядової ради Банку 29.12.2016 було прийнято рішення про підписання додаткової угоди до Договору, яка передбачатиме підвищення чинних тарифів на 25 відсотків з 01.01.2017 терміном до 31.12.2017 (додаткова угода № 82 від 30.12.2016).

³ Листи АТ «Укркарт» від 20.04.2016 №751/501, від 12.09.2016 № 1664/501, від 21.09.2016 № 1708/501.

- (27) Відповідно до матеріалів заяви АБ «Укргазбанк» (вх. № 11-09/19-АМ від 27.01.2017) Банк, розглянувши можливі варіанти подальшого розвитку карткового бізнесу, а також усвідомлюючи, що будь-який постачальник процесингових послуг формує критичну залежність бізнесу Банку від цього постачальника, наглядовою радою АБ «Укргазбанк» було прийняте та погоджене рішення Наглядової Ради Банку про доопрацювання програмного комплексу автоматизованої банківської системи, інтеграції в режимі реального часу з платіжними системами Visa, MasterCard і «ПРОСТІР» та побудови власної системи обробки карткових операцій Банку.
- (28) Зважаючи на результати експертної оцінки – аудиту автоматизованих систем та інформаційних технологій АБ «Укргазбанк»⁴, в кінці 2015 року було укладено договір з ТОВ «Лайм Системс Карт Сервіс» на доопрацювання автоматизованої банківської системи банку та створення системи онлайн взаємодії з платіжними системами (створення власного центру обробки карткових операцій)⁵.
- (29) Перехід на власну систему обробки операцій передбачає отримання в міжнародних платіжних системах нових ідентифікаторів, що призводить до необхідності перевипуску всіх платіжних карток Банку та зміни програмного забезпечення на всіх банкоматах та терміналах Банку. Після впровадження нової системи в промислову експлуатацію Банку необхідно здійснити перевипуск та видачу клієнтам 800 тис. платіжних карток, а також змінити програмне забезпечення на 600 банкоматах та 1 200 терміналах.
- (30) Для виконання зазначених робіт необхідний час, оскільки роботи із заміни програмного забезпечення на банкоматах та терміналах можливо розпочати лише після завершення пілотно-дослідної експлуатації нової системи (за інформацією Банку завершити пілотно-дослідну експлуатацію нової системи передбачалося не раніше квітня 2017 року), крім того на 50% пристроїв неможливо зробити це дистанційно. Заміна платіжних карток не повинна призводити до стресу у клієнтів Банку і до неможливості скористатись їхніми коштами на рахунках. Отже, до моменту обміну старої картки на нову стара картка повинна функціонувати повноцінно. Зважаючи на обсяги робіт та наявну емісію платіжних карток Банку, а також виробничі потужності відділень, був розроблений план переходу на власну систему до кінця 2017 року⁶.
- (31) До завершення процесу побудови власної системи обслуговування карткового бізнесу Банку об'єктивно склалась залежність функціонування платіжних карток та платіжних пристроїв Банку від АТ «Укркарт».
- (32) Тобто, на думку АБ «Укргазбанк»,⁷ АТ «Укркарт», розуміючи залежність функціонування платіжних карток та платіжних пристроїв Банку від АТ «Укркарт»,

⁴ Аудитом автоматизованих інформаційних систем та інформаційних технологій (далі – Аудит) від 30.04.2015 були визначені суттєві недоліки та проблеми, пов'язані з неефективністю та технологічними ризиками подальшого обслуговування Банку в процесинговому центрі Товариства.

Аудитом встановлено, що:

- Товариство не надає частину послуг, які вже присутні на ринку процесингових послуг та потрібні для розвитку бізнесу Банку;
- тарифи, за якими надаються послуги процесингового центру Товариства вищі, ніж тарифи на аналогічні послуги в інших процесингових центрах.

З огляду на функціональні недоліки та завищені тарифи процесингового центру Товариства, Аудит рекомендував розглянути питання про заміну процесингового центру та/або заміну систем, що забезпечують обслуговування за картковими продуктами.

⁵ Станом на лютий 2017 року в Банку відбувалась пілотно-дослідна експлуатація власної системи, з квітня 2017 року планувався початок емісії платіжних карток клієнтам Банку на власній системі.

⁶ До кінця 2017 року АБ «Укргазбанк» перевів до власного процесингового центру обслуговування карток у повному обсязі. В лютому 2018 року АБ «Укргазбанк» повністю припинив обслуговування на процесингу в АТ «Укркарт» своїх технічних пристроїв, отримуючи лише послуги, що відносяться до обслуговування банком своїх банків-партнерів.

⁷ Відповідно до матеріалів заяви АБ «Укргазбанк» про ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції в діях АТ «Укркарт» (вх. № 11-09/19-АМ від 27.01.2017).

вчиняло дії які полягали в нав'язуванні Банку умов процесингового обслуговування, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку шляхом підписання додаткової угоди до Договору, яка передбачатиме підвищення чинних тарифів на 25%.

5.2. Спростування АТ «Укркарт» доводів заявника

- (33) Твердження АБ «Укргазбанк» про нав'язування АТ «Укркарт» умов процесингового обслуговування, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку шляхом підписання додаткової угоди до Договору, яка передбачала підвищення чинних тарифів на 25%, спростовується таким.
- (34) За інформацією, наданою АТ «Укркарт» листом від 05.03.2018 № 262/501 (вх. № 8-130/2892 від 13.03.2018):
- ціна на тарифні позиції: обробка аутентифікаційних запитів при здійсненні операції з використанням технології 3D Secure (використання сервера аутентифікації), підготовка інформації для видання платіжної картки з магнітною смугою (у т. ч. планова генерація ППН), обробка запитів на формування SMS-повідомлень для держателів карток не змінювалась протягом досить тривалого періоду, що стало нерентабельним для Товариства. За взаємною згодою тарифи було підвищено пакетно за всіма положеннями тарифних умов на 25%. У зв'язку з пакетним підвищенням, ціна на зазначені послуги стала вищою від типових. Проте ціна на інші статті тарифних умов *«навіть після збільшення на 25% залишилась нижчою від типових тарифних умов»*;
 - в АБ «Укргазбанк», порівняно з іншими банками, які обслуговує Товариство, значно більше розвинений еквайринг, а саме, значно більша кількість банкоматів, програмно-технічних комплексів самообслуговування, POS-терміналів, що дає змогу банку за допомогою своїх технічних пристроїв надавати послуги як держателям карток АБ «Укргазбанк», так держателям карток інших банків, що в кінцевому результаті збільшує місячний рахунок (витрати) за послуги процесингового центру АТ «Укркарт»;
 - в АБ «Укргазбанк» на відміну від інших клієнтів АТ «Укркарт» розвинена послуга інтернет-банкінгу держателям карток Банку, що призводить до збільшення кількості транзакцій та збільшує витрати на послуги процесингу;
 - враховуючи викладене, вище перелічені фактори збільшують місячні витрати АБ «Укргазбанк» на послуги процесингу, оскільки кожна додаткова дія держателя картки Банку або держателя картки іншого банку через технічні пристрої АБ «Укргазбанк» це додаткова процесингова послуга, яка не завжди пов'язана з випущеною АБ «Укргазбанк» картою;
 - *«будь-який клієнт АТ «Укркарт» має можливість, за наявності бажання, перейти на обслуговування до іншої компанії, яка надає процесингові послуги. Чим власне і скористався АБ «Укргазбанк» створивши власний процесинговий центр, на який до кінця 2017 року перевів обслуговування власних карток у повному обсязі»*.
- (35) За інформацією, наданою Банком, при переході банку, що є принциповим членом міжнародних платіжних систем (далі – МПС), до процесингового центру, пов'язаного відносинами контролю з банком-конкурентом, можуть виникати ризики недобросовісної конкуренції, оскільки такий процесинговий центр має контроль інформаційного обміну з платіжними системами криптографічних ключів до карток та термінальних пристроїв тощо.
- (36) Також за інформацією, наданою АТ «Укркарт» листом від 11.11.2022 № 1011/502 (вх. № 8-07/8927 від 11.11.2022) зазначене спростовується таким:
- відносини між учасниками МПС та процесинговим центром регулюються договорами та правилами МПС;

- врегулювання ризиків, пов'язаних з роботою будь-яких криптографічних ключів, регулюються операційними правилами та стандартами безпеки PCI DSS (Payment card Industry Data Security Standard) платіжних систем Visa International та Mastercard Worldwide, яким має відповідати кожний процесинговий центр;
- усі процедури з формування, завантаження, роботи та зберігання ключів кожного учасника МПС проводяться суворо відповідно до зазначених правил МПС. На підтвердження цього щорічно процесингова установа проходить аудити безпеки PCI DSS у сертифікованих платіжними системами аудиторських компаній;
- процесинговий центр не має контролю інформаційного обміну з МПС криптографічними ключами, а лише супроводжує та підтримує на технологічному рівні процеси, в які задіяні криптографічні ключі. Відповідно до правил МПС ключі належать саме учаснику платіжної системи, тобто банку, а не процесинговому центру. Їх генерація або отримання від МПС (коли генерацію виконує платіжна система на користь банку) виконується виключно представниками учасника платіжної системи, тобто банку. Завантаження компонентів цих ключів у програмний модуль безпеки (HSM) також виконується представниками банку;
- ключі недоступні представникам процесингового центру та ніколи не зберігаються у відкритому вигляді, а тільки у зашифрованому, як того вимагають стандарти безпеки МПС. Кожен учасник має свій індивідуальний набір криптографічних ключів з якими він працює на рівні платіжної системи.

- (37) Крім цього, відповідно до інформації АТ «Укркарт», наданої листом від 11.11.2022 № 1011/502 (вх. 8-07/8927 від 11.11.2022), з точки зору загального підходу складність переходу банку з однієї процесингової установи до іншої процесингової установи буде визначатися обсягом транзакцій банку в МПС (чим більше тим складніше), кількістю МПС членом яких є банк (чим більше тим складніше), наявністю технічної спроможності обробляти потрібну кількість транзакцій, організаційної та технічної спроможності довести відповідність міжнародним стандартам безпеки даних карток та клієнтів (PCI DSS та інші стандарти PCI), наявністю обігових коштів для ведення та завершення проекту, наявністю кваліфікованого персоналу, організації взаємодії з МПС тощо.

5.3. Інформація від інших учасників надання послуг проведення операцій з використанням платіжних засобів

- (38) За інформацією ПрАТ «Український процесинговий центр»⁸ міграція банку з однієї процесингової установи до іншої процесингової установи орієнтовно становить від 6 до 12 місяців. Водночас ТОВ «ТАС ЛІНК» зазначило⁹, що з огляду на досвід роботи, такий перехід може зайняти від 3 до 6 місяців.
- (39) За інформацією, наданою МПС¹⁰, використання різних процесингових центрів для обслуговування платіжних карток банку-учасника не заборонено правилами МПС та залежить від бізнес-стратегії банку-учасника. Зазвичай різні процесингові центри використовуються для обслуговування платіжних карток різних платіжних систем з метою диверсифікації операційних ризиків. Таке рішення доцільно приймати одразу після вступу в певну платіжну систему й отримувати ідентифікатори в платіжній системі з урахуванням постачальника процесингових послуг. При цьому зміна постачальника процесингових послуг призводить до зміни ідентифікаторів банку в

⁸ Лист від ПрАТ «Український процесинговий центр» від 11.11.2020 № 232/2 (вх. № 8-01/9279 від 21.11.2022).

⁹ Лист ТОВ «ТАС ЛІНК» від 15.11.2022 № 85 – 15.11/01 (вх. № 8-07/9073 від 16.11.2022).

¹⁰ Інформація від МПС – з обмеженим доступом. Лист МПС Visa від 04.09.2017 № 87 (вх. № 8-130/839-Кі від 09.10.2017) та лист МПС Mastercard від 27.09.2017 № 172 (вх. № 8-130/813-Кі від 27.09.2017).

- платіжних системах та необхідності зміни програмного забезпечення на всіх банкоматах та терміналах банку, повторної сертифікації в платіжних системах тощо.
- (40) Обслуговування платіжних карток однієї платіжної системи паралельно різними процесинговими центрами є економічно недоцільним, оскільки призводить до значних додаткових витрат для Банку на технологічне впровадження такої схеми, а також на її подальше супроводження.
- (41) Відповідно до інформації, отриманої від незалежних процесингових установ, тарифи на послуги процесингу¹¹ є різними та визначаються індивідуально для кожного банку, враховуючи певні фактори.
- (42) Так, наприклад:
 послуга «ведення БД POS-терміналів (POS)»¹² – дорожча у ТОВ «ТАС ЛІНК», ніж тариф АТ «Укркарт» на цю послугу для Банку;
 послуга «зміна ПІН-коду через термінальний пристрій (АТМ)» - дорожча у ПрАТ «Український процесинговий центр», ніж тариф АТ «Укркарт» на цю послугу для Банку.
- (43) У цілому слід зазначити, що тарифи АТ «Укркарт» не є найдорожчими серед незалежних процесингових установ.
- (44) Водночас НБУ листом від 14.11.2022 № 57-0010/79076 (вх. № 11-07/8958 від 14.11.2022) повідомило, що *«при зміні банком процесингового центру не виникає ризиків, що могли б критично вплинути на роботу банку»*.

6. ВИЗНАЧЕННЯ МОНОПОЛЬНОГО СТАНОВИЩА

- (45) Згідно з Методикою визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку, затвердженою розпорядженням Антимонопольного комітету України від 5 березня 2002 року № 49-р, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 1 квітня 2002 року за № 317/6605 (далі – Методика), визначено становище Товариства на ринку процесингових послуг.

6.1. Встановлення об'єктів аналізу щодо визначення монопольного (домінуючого) становища

- (46) Пунктом 3.1 Методики передбачено, що об'єктами аналізу щодо визначення монопольного (домінуючого) становища є, зокрема:
 суб'єкт господарювання;
 конкретний товар (продукція, роботи, послуги), який випускається, постачається, продається, придбавається (використовується), споживається цим суб'єктом господарювання.
- (47) Відповідно до інформації, наданої сторонами, листами від 16.02.2017 № 170/1494/2017 та від 14.04.2017 № 640/501 (Банком та Товариством) між АБ «Укргазбанк» та АТ «Укркарт» укладено договір про надання послуг процесингового центру від 01.10.2001 № 777.
- (48) 30.12.2016 між АБ «Укргазбанк» та АТ «Укркарт» укладено додаткову угоду № 82 до Договору, за змістом якої сторони домовились визнати, що основний договір

¹¹ Тарифи АТ «Укркарт» для АБ «Укргазбанк» на послуги процесингу у 2017 році та середні тарифи незалежних процесингових установ за переліком операцій, питома вага яких становить до 70 % від загальних середньомісячних витрат АТ «Укргазбанк».

¹² Послуга «Ведення БД POS-терміналів (POS)» дозволяє керувати мережею POS-терміналів Банку (банківських та торговельних). Зазначена послуга пов'язана з такими операціями: побудова звітності по POS-терміналах і керування POS-терміналами.

залишається чинним на період з 01.01.2017 до 31.12.2017 та дійшли згоди щодо внесення змін до вартості послуг, які АТ «Укркарт» надає Банку.

- (49) Крім цього, за інформацією, наданою Банком:
- 1) АБ «Укргазбанк» є принциповим учасником МПС, Банк не мав можливості переходу на процесингове обслуговування до одного з 11 банків, які мають власні процесингові центри, оскільки це не відповідає правилам МПС;
 - 2) станом на 01.01.2017 банки – принципові учасники МПС послуги процесингу могли отримати від чотирьох незалежних процесингових установ (незалежних у розумінні правил МПС): ПрАТ «Український процесинговий центр», АТ «ТАС-Лінк», ПрАТ «Українська фінансова мережа» і АТ «Укркарт»;
 - 3) ПрАТ «Український процесинговий центр», АТ «ТАС-Лінк» і ПрАТ «Українська фінансова мережа» пов'язані відносинами контролю з банками, які є прямими конкурентами Банку: АТ «Райффайзен Банк Аваль», акціонерне товариство «ТАСКОМБАНК» і публічне акціонерне товариство «Платинум Банк» відповідно.
- (50) Отже, об'єктом аналізу щодо визначення монопольного (домінуючого) становища в цій справі є:
- суб'єкт господарювання - незалежна процесингова установа – АТ «Укркарт»;
 - послуги процесингу, які надаються незалежними процесинговими установами.

6.2. Визначення товарних меж ринку

- (51) Відповідно до пункту 5.1 Методики «товарні межі ринку визначаються шляхом формування групи взаємозамінних товарів (товарних груп), у межах якої споживач за звичайних умов може легко перейти від споживання одного товару до споживання іншого». Абзацом другим пункту 5.1 Методики передбачено, що «формування групи взаємозамінних товарів (товарних груп) здійснюється з переліку товарів, які мають для продавців (постачальників, виробників), покупців (споживачів, користувачів) ознаки одного (подібного, аналогічного) товару (товарної групи), за показниками взаємозамінності, якими зокрема є:»
- «подібність призначення, споживчих властивостей, умов використання тощо»;
 - «подібність фізичних, технічних, експлуатаційних властивостей і характеристик, якісних показників тощо»;
 - «наявність спільної групи споживачів товару (товарної групи)»;
 - «відсутність суттєвої різниці в цінах»;
 - «взаємозамінність товарів (товарної групи) з точки зору їх виробництва, тобто здатності виробників запропонувати нові товари на заміну існуючих».
- (52) Відповідно до пункту 1.32³ статті 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» процесинг - це діяльність, яка включає виконання за операціями з платіжними інструментами авторизації, моніторингу, збору, оброблення та зберігання інформації, а також надання обробленої інформації учасникам розрахунків і розрахунковому банку для проведення взаєморозрахунків у платіжній системі.
- (53) Здійснення розрахунків банківськими платіжними картками неможливе без процесингу. Визначена нормативно сукупність відповідних дій, пов'язаних з процесуванням трансакцій, здійснених з використанням банківських платіжних карток, свідчить про те, що послуги процесингу не мають заміників. Для банків-принципових учасників МПС надавачами процесингових послуг можуть бути виключно незалежні процесингові установи.

6.2.1. Взаємозамінність процесингових послуг з точки зору споживача

- (54) За інформацією, зазначеною АБ «Укргазбанк» у заяві від 26.01.2017 № 170/739/2017 (вх. № 11-01/19-АМ від 27.01.2017):
- 1) процесингові послуги можуть надаватися банками та незалежними процесинговими установами;
 - 2) за правилами МПС процесингове обслуговування банку – принципового учасника МПС може здійснювати незалежна процесингова установа, що у свою чергу звужує для таких банків коло суб'єктів – надавачів процесингових послуг.
- (55) За інформацією наявною в матеріалах справи¹³ станом на 01.01.2017 (дата початку строку дії додаткової угоди № 82 від 30.12.2016) послуги процесингу пропонували 4 незалежні процесингові установи: ПрАТ «Український процесинговий центр», АТ «ТАС-Лінк», ПрАТ «Українська фінансова мережа», АТ «Укркарт».
- (56) При цьому за інформацією від НБУ, зазначеною в листі від 14.11.2022 № 57-0010/79076 (вх. №11-07/8958 від 14.11.2022):
- станом на кінець 2017 року до Реєстру операторів послуг платіжної інфраструктури були внесені відомості щодо таких процесингових установ: ПрАТ «Український процесинговий центр», АТ «ТАС-Лінк», ПрАТ «Українська фінансова мережа», АТ «Укркарт», ТОВ «ПРОКАРД»;
 - послугами процесингових установ користувались:
 - ПрАТ «Український процесинговий центр» – 23 банки;
 - АТ «ТАС-Лінк» – 7 банків;
 - АТ «Укркарт» – 13 банків;
 - ТОВ «ПРОКАРД» – 1 банк.
- (57) За інформацією, наданою Банком, ПрАТ «Український процесинговий центр», АТ «ТАС-Лінк» і ПрАТ «Українська фінансова мережа» пов'язані відносинами контролю з банками, які є прямими конкурентами Банку: АТ «Райффайзен Банк Аваль», акціонерне товариство «ТАСКОМБАНК» і публічне акціонерне товариство «Платинум Банк» відповідно.
- Разом із тим АТ «Укркарт» не пов'язане відносинами контролю з банками.
- (58) Листом від 17.12.2018 № 1175/501 (вх. № 8-05/15290 від 18.12.2018) АТ «Укркарт» повідомило, що серед клієнтів ПрАТ «Український процесинговий центр» є такі **банки-принципові учасники МПС**: АТ «АЛЬФА-БАНК», АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», АТ «СБЕРБАНК», АТ «ОТП БАНК», ПАТ «БАНК ВОСТОК», ПАТ АБ «ПІВДЕННИЙ», ПАТ «МЕГАБАНК», ПАТ «ІДЕЯ БАНК», ПАТ «ПРЕУС БАНК», АТ «ПРАВЕКС БАНК».
- (59) Тобто, протягом 2017 року послуги процесингу банкам-принциповим учасникам МПС крім АТ «Укркарт» могли надавати ще три незалежні процесингові установи.
- (60) Так, відповідно до інформації, наданої незалежними процесинговими установами, протягом 2017 – 2021 років банки переходили з одного процесингового центру в інший:
- до ТОВ «ТАС ЛІНК» перейшли: АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК», АТ «ПроКредит Банк», АТ «АКЦЕНТ-БАНК», АТ «РВС БАНК». Крім того, у межах одного продукту до ТОВ «ТАС ЛІНК» перейшов АТ «БАНК «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ» (послуги 3D Secure), АТ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОМИСЛОВИЙ БАНК» (емісія в межах проекту «bank2») та АТ «АКБ «КОНКОРД» (послуги Mastercard)¹⁴;
 - від АТ «Укркарт три банки перейшли на інші процесингові центри : ПАТ «РВС банк», ПАТ «Полтава-банк», АТ «КБ «Глобус»¹⁵;

¹³ Лист Національного банку України від 27.07.2017 № 57-0007/52357 (вх. № 11-01/7394 від 28.07.2017). Заява АБ «Укргазбанк» від 26.01.2017 № 170/739/2017 (вх. № 11-01/19-АМ від 27.01.2017).

¹⁴ Лист ТОВ «ТАС ЛІНК» від 15.11.2022 № 85 – 15.11/01 (вх. № 8-07/9073 від 16.11.2022).

¹⁵ Лист АТ «Укркарт» від 11.11.2022 № 1011/502 (вх. 8-07/8927 від 11.11.2022).

- клієнтами ПрАТ «Український процесинговий центр» стали: АТ «БАНК ФОРВАРД», АТ «ОКСІ БАНК» АТ «БАНК ГЛОБУС», АТ «БАНК СІЧ». Також перейшли на новий власний центр обробки карткових операцій (процесинговий центр): АТ «Альфа-Банк», АТ «МЕГАБАНК», онлайн-банк Sportbank (АТ «ОКСІ БАНК»), операції з картками якого оброблялися в ПрАТ «Український процесинговий центр», перейшов до іншої процесингової установи – ТОВ «ТАСЛІНК».¹⁶

- (61) Тобто, для банків-принципових учасників МПС є прийнятним отримання процесингових послуг від незалежних процесингових установ, що пов'язані відносинами контролю з банками, з точки зору якості та переліку послуг, які надаються незалежними процесинговими установами.
- (62) Отже, відповідно до інформації, наданої сторонами (Банком та Товариством) на момент дії Договору, ринок процесингових послуг був конкурентний та в банків була можливість змінити постачальника послуг або створити власний процесинговий центр.
- (63) Враховуючи вище викладене, процесингові послуги процесингового центру, який не пов'язаний відносинами контролю з банками, можуть бути замінені послугами процесингу, які надаються незалежними процесинговими установами, що пов'язані відносинами контролю з відповідними банками. Зазначені послуги є взаємозамінними з огляду на їх подібність призначення (обслуговування операцій за картками платіжних систем), споживчих властивостей (функціонування платіжних карток та платіжних пристроїв банків-клієнтів), подібність фізичних, технічних, експлуатаційних властивостей і характеристик (система обробки операцій використовуваної при здійсненні платіжних операцій, надання обробленої інформації учасникам розрахунків для проведення взаєморозрахунків у платіжній системі), якісних показників, наявності спільної групи споживачів товару (товарної групи).
- (64) Тобто, **товарними межами ринку є послуги процесингу, які надаються незалежними процесинговими установами.**

6.3. Визначення територіальних (географічних меж ринку)

- (65) Відповідно до пункту 6.1 Методики «територіальні (географічні) межі ринку певного товару (товарної групи) визначаються шляхом установлення мінімальної території, за межами якої, з точки зору споживача, придбання товарів (товарної групи), що належать до групи взаємозамінних товарів товарної групи), є неможливим або недоцільним».
- (66) Виходячи з того, що:
- ✓ сутність поняття «процесинг», зазначеного вище, свідчить про те, що якість процесингових послуг не залежить від місця розташування незалежної процесингової установи та банку, якому вона надає свої послуги;
 - ✓ незалежні процесингові установи можуть здійснювати процесинг за операціями із застосуванням електронних платіжних засобів (банківських платіжних карток) на всій території України;
 - ✓ незалежні процесингові установи та споживачі процесингових послуг – банки можуть знаходитись в різних регіонах України,
- ринок процесингових послуг, які надаються незалежними процесинговими установами, є територія держави.
- (67) Отже, територіальними (географічними) межами ринку процесингових послуг є **межі загальнодержавного ринку України.**

¹⁶ Лист ПрАТ «Український процесинговий центр» від 11.11.2020 № 232/2 (вх. № 8-01/9279 від 21.11.2022).

6.4. Визначення часових меж ринку

- (68) Відповідно до пункту 7.1 Методики «часові межі ринку визначаються як проміжок часу (як правило - рік), протягом якого відповідна сукупність товарно-грошових відносин між продавцями (постачальниками, виробниками) і споживачами утворює ринок товару із сталою структурою».
- (69) Стан загальнодержавного ринку процесингових послуг, що надаються незалежними процесинговими установами, визначався в часових межах 2017 року, оскільки додаткова угода № 82 до Договору передбачала підвищення тарифів для Банку на 25% у період з 01.01.2017 до 31.12.2017.
- (70) Отже, **часовими межами** загальнодержавного ринку процесингових послуг, які надаються незалежними процесинговими установами, є 2017 рік.

6.5. Визначення частки ринку

- (71) При визначенні частки АТ «Укркарт» на ринку враховано обсяг наданих послуг учасників ринку процесингових послуг, які надаються незалежними процесинговими установами.
- (72) Протягом 2014 – 2016 років послуги процесингу надавали такі процесингові установи: ПрАТ «Український процесинговий центр», АТ «ТАС-Лінк», ПрАТ «Українська фінансова мережа», АТ «Укркарт».
- (73) У 2014 – 2016 роках частка АТ «Укркарт» на загальнодержавному ринку процесингових послуг, які надаються незалежними процесинговими установами становила у 2014 році – 14 %, у 2015 році – 13 %, у 2016 році – менше 11 %¹⁷.
- (74) Протягом 2017 року послуги процесингу надавали такі процесингові установи: ПрАТ «Український процесинговий центр», АТ «ТАС-Лінк», ТОВ «ПРОКАРД», АТ «Укркарт».
- (75) У 2017 році частка АТ «Укркарт» на загальнодержавному ринку процесингових послуг, що надаються незалежними процесинговими установами, не перевищувала 10 %¹⁸.
- (76) Отже, спостерігалась тенденція зниження частки АТ «Укркарт» на ринку процесингових послуг, які надаються незалежними процесинговими установами.
- (77) Частиною другою статті 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» монополієм (домінуючим) становищем на ринку товару, вважається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку товару перевищує 35 відсотків, якщо він не доведе, що зазнає значної конкуренції.
- (78) Отже, частка АТ «Укркарт» у 2017 році на загальнодержавному ринку процесингових послуг становила менше 35%. Враховуючи це, АТ «Укркарт» не займає монополієне (домінуюче) становище на вказаному ринку.
- (79) Підсумовуючи зазначене вище, та враховуючи, що:
 - 1) товарними межами ринку є послуги процесингу, які надаються незалежними процесинговими установами,

¹⁷ Відповідно до інформації про обсяг наданих процесингових послуг своїм клієнтам, наданої АТ «Укркарт» листом від 14.04.2017 № 640/501 (вх. 8-130/3592 від 14.04.2017), ПрАТ «Український процесинговий центр» листом від 24.03.2017 № 90/3-01-020 (вх. № 8-01/194-Кі від 27.03.2017), ТОВ «ТАС ЛІНК» листом від 28.03.2017 № 26-28.03/1 (вх. № 8-130/2981 від 30.03.2017), ПрАТ «Українська фінансова мережа» листом від 03.04.2017 № 10 (вх. № 8-130/3188 від 05.04.2017).

¹⁸ Відповідно до інформації про обсяг наданих процесингових послуг своїм клієнтам, наданої АТ «Укркарт» листом від 11.11.2022 № 1011/502 (вх. 8-07/8927 від 11.11.2022), ПрАТ «Український процесинговий центр» листом від 11.11.2020 № 232/2 (вх. № 8-01/9279 від 21.11.2022), ТОВ «ТАС ЛІНК» листом від 15.11.2022 № 85 – 15.11/01 (вх. № 8-07/9073 від 16.11.2022).

2) станом на дату укладення додаткової угоди № 82 до Договору, крім АТ «Укркарт», учасниками ринку були: ПрАТ «Український процесінговий центр», АТ «ТАС-Лінк», ТОВ «ПРОКАРТ».

3) АБ «Укргазбанк» мав право користуватись послугами будь-якого незалежного процесінгового центру, тобто замінити постачальника процесінгових послуг,

4) за правилами МПС **відсутнє обмеження**, що обслуговування банку принципового учасника МПС повинно здійснюватись процесінговою установою, яка не пов'язана відносинами контролю з банками,

5) банки не обмежені у створенні власної системи обробки операцій, чим і скористався АБ «Укргазбанк», створивши власний процесінговий центр, на який до кінця 2017 року перевів обслуговування власних карток,

Отже, АТ «Укркарт» на загальнодержавному ринку процесінгових послуг, які надаються незалежними процесінговими установами, у 2017 році не займав монопольне (домінуюче) становище.

7. ВИСНОВКИ КОМІТЕТУ У СПРАВІ

- (80) Для притягнення суб'єкта господарювання до відповідальності за зловживання монопольним становищем необхідно довести, що суб'єкт господарювання: займає на ринку монопольне (домінуюче) становище у розумінні статті 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції»; вчинив дії (бездіяльність), які відповідно до статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визнаються зловживанням монопольним (домінуючим) становищем.
- (81) На загальнодержавному ринку процесінгових послуг у 2017 році здійснювало діяльність 4 учасники (ПрАТ «Український процесінговий центр», АТ «Укркарт», АТ «ТАС-Лінк», ТОВ «ПРОКАРТ»)), тобто АТ «Укркарт» не є єдиним постачальником процесінгових послуг. Ціни на послуги процесінгу є вільними цінами, які самостійно встановлюються суб'єктом господарювання.
- (82) Враховуючи викладене, з огляду на відсутність в АТ «Укркарт» монопольного становища на ринку процесінгових послуг, дії, про які зазначав у своїй заяві Банк не можуть кваліфікуватися як зловживання монопольним (домінуючим) становищем відповідно до статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції».
- (83) Відповідно до статті 49 Закону України «Про захист економічної конкуренції» розгляд справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції підлягає закриттю без прийняття рішення по суті, якщо не доведено вчинення порушення.

8. ЗАУВАЖЕННЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ВІДПОВІДАЧА ЩОДО ПОПЕРЕДНІХ ВИСНОВКІВ У СПРАВІ

- (84) Відповідно до пункту 26 Правил розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, затверджених розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19 квітня 1994 року № 5, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 6 травня 1994 року за № 90/299 (у редакції розпорядження Антимонопольного комітету України від 29 червня 1998 року № 169-р) (із змінами) (далі – Правила розгляду справ), копію подання з попередніми висновками у справі надіслано Відповідачу листом від 25.11.2022 № 130-26.13/07-5482 та Заявнику листом від 25.11.2022 № 130-26.13/07-5483.
- (85) 28.11.2022 Заявнику та Відповідачу було вручено наручно копію подання з попередніми висновками у справі, про що свідчать розписки про їх отримання.

- (86) Зауважень до подання з попередніми висновками у справі від Заявника до Комітету не надходило.
- (87) Листом від 05.12.2022 № 0512/502 (вх. № 8-01/11548 від 15.12.2022) Відповідач повідомив, що погоджується з висновками, викладеними у поданні з попередніми висновками у справі № 130-26.13/60-17/245-спр від 25.11.2022, та просить Комітет закрити провадження у справі.

Враховуючи викладене, керуючись статтею 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», статтями 48 і 49 Закону України «Про захист економічної конкуренції» та пунктом 36 Правил розгляду справ, Антимонопольний комітет України

ПОСТАНОВИВ:

Закрити провадження у справі № 130-26.13/60-17.

Рішення може бути оскаржене до господарського суду міста Києва у двомісячний строк з дня його одержання.

Голова Комітету

Ольга ПІЩАНСЬКА